

Sexisme udfordrer ph.d.-studerendes trivsel – men bibliotekerne kan godt hjælpe med at forbedre den

Sexisme er et udbredt problem for ph.d.-studerende på landets universiteter, viser VIVE-rapport, og det får især kvinder til at droppe den akademiske karriere. På Syddansk Universitetsbibliotek har man i syv år haft et støttetilbud for at forbedre trivslen – og det lever i bedste velgående

□ **Matias Ludvig Littauer**, journalist

Et markant jubilæum er lige om hjørnet på danske universiteter. I 2025 vil kundskabens højborge fejre 150-årsdag for 'anordningen', som den kaldes, der gav kvinder ret til at studere på Københavns Universitet.

Det skulle dog tage næsten et århundrede, før kvindelige ansatte på universiteterne opnåede ligeløn i 1965. Og her knap 60 år senere rejser der til stadighed spørgsmål om, hvor lang tid det vil tage, før biologiske faktorer ikke længere er en barriere for kvinders akademiske karrierer. En del oplever nemlig fortsat at blive behandlet anderledes end mænd på de høje uddannelsesinstitutioner.

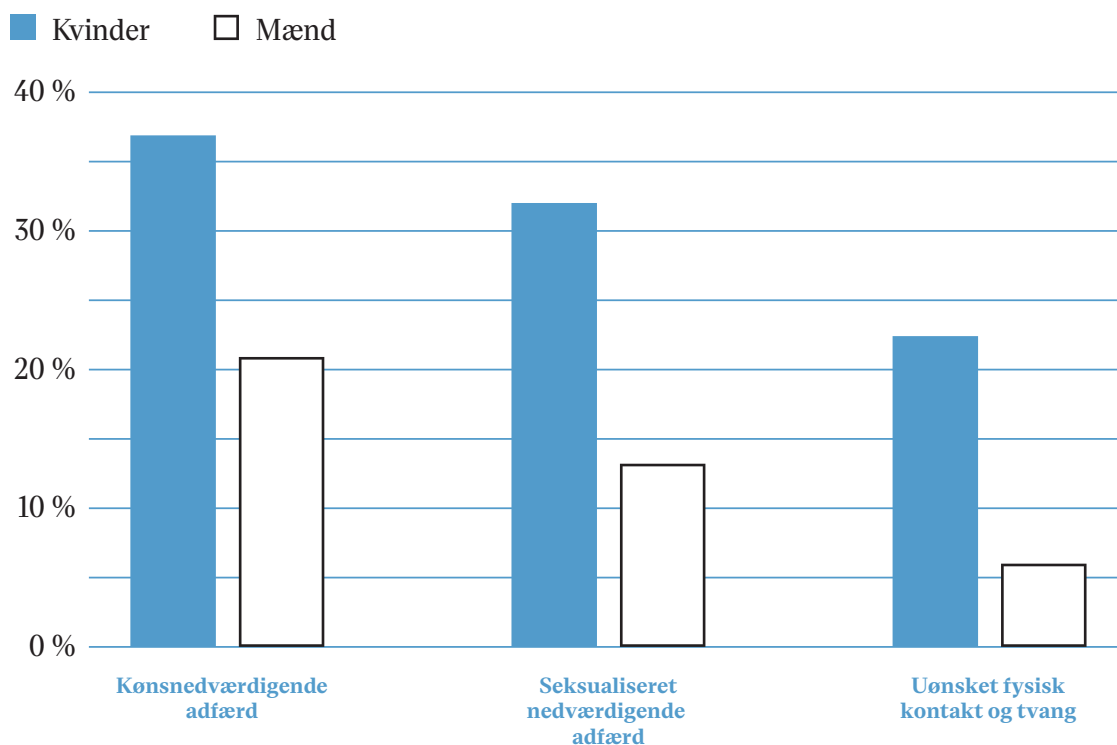
De seneste år er debatten om sexisme på universiteterne flere gange blusset op med udgangspunkt i både enkeltsager og større undersøgelser. I foråret konkluderede en rapport fra Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, VIVE, at godt over en tredjedel af kvindelige ph.d.-studerende har været udsat for en eller anden form for sexisme.

"[Der er] klart denne her bias med, at kvinderne på det institut, hvor jeg er, simpelthen bliver fuldstændig ydmyget i plenum. Og det har jeg selv også oplevet," siger en af interviewpersonerne i VIVE-undersøgelsen om faglige debatter.

Ovenstående citat er blot ét af en lang række udtalelser fra respondenter, der har oplevet sexisme og mener, at kvinder og mænd sommetider bliver behandlet forskelligt.

VIVE-undersøgelsen bygger på et spørgeskema udsendt til alle, der påbegyndte en ph.d.-uddannelse mellem 2010 og 2018, og er besvaret af 5.155 personer (ca. en tredjedel af det samlede antal ph.d.-studerende i perioden). Resultaterne er suppleret med interviews, fokusgrupper og dagbøger med refleksionsnotater.

Andelen af respondenter, der har oplevet sexistiske hændelser fordelt på type

Antal respondenter: 5.587 Kilde: VIVE

Kønsnedværdigende adfærd: Verbale handlinger, der objektiverer, ekskluderer eller nedværdiger på baggrund af køn. (37 % af de kvindelige ph.d.-studerende og 21 % af de mandlige)

Seksualiseret nedværdigende adfærd: Ondsindede seksuelle kommentarer, bevægelser eller blottelser. (32 % af de kvindelige ph.d.-studerende og 13 % af de mandlige)

Uønsket fysisk kontakt og tvang: Adfærd, der indbefatter uønsket fysisk kontakt eller forsøg på samme, eller seksuel tvang, hvor magtrelationer spiller en aktiv rolle i form af fx trusler eller belønning. (23 % af de kvindelige ph.d.-studerende og 6 % af de mandlige)

I undersøgelsen forstås sexismen som kønsnedværdigende adfærd, seksualiseret nedværdigende adfærd og uønsket fysisk kontakt. Størstedelen af oplevelserne hører under kønsnedværdigende adfærd, som dækker over "verbale handlinger, der objektiverer, ekskluderer eller nedværdiger individer på baggrund af deres køn."

For eksempel udtrykker flere respondenter, at mænd får mere taletid, og kvinder "ofte bliver afbrudt og behandlet med mindre respekt end deres mandlige kollegaer," ligesom de får mindre prestigefyldte opgaver.

"Jeg tænker, det handler om at skabe en kulturændring i forskningsmiljøerne," siger Katrine Astrup Jacobsen, som er forskningsbibliotekar på Syddansk Universitetsbibliotek. Ikke desto mindre mener hun også, at bibliotekerne har en rolle at spille, hvilket de har lang erfaring med på SDU's bibliotek. Det vender vi tilbage til.

Kvinder under pres

Baggrunden for, at VIVE valgte at lave undersøgelsen om sexismen, var en såkaldt

'leaky pipeline'. Det skal i denne sammenhæng forstås som, at en højere andel af kvinder end mænd vælger akademiske karrierer fra, forklarer seniorforsker i VIVE, Rune Vammen Lesner, der er hovedansvarlig for undersøgelsen.

"Hvis man kigger på, hvor mange som starter på ph.d.-studiet, er kønsfordelingen lige. Senere hen, altså i de mere permanente stillinger, er andelen af mænd højere. Det kan der være mange grunde til, og vi ville gerne undersøge, hvilken betydning sexistiske oplevelser havde," siger Rune Vammen Lesner.

Sexisme er blot en af flere trivselsudfordringer blandt ph.d.-studerende, som har trukket overskrifter det seneste års tid. Rapporter fra Arbejdstilsynet, DJØF og en undersøgelse af Dansk Magisterforening og det nationale netværk af ph.d.-foreninger, PAND, har alle påpeget forhold, som udfordrer ph.d.-studerendes trivsel og dermed truer universiteternes evne til at fastholde dem.

Ifølge VIVE-undersøgelsen kan den oplevede sexismen på universiteterne heller ikke forstås uafhængigt af de andre aspekter af arbejdsmiljøet. Rapporten fremhæver flere af

“ Der er en sammenhæng mellem niveauet af sexistiske oplevelser og tendensen til, at man forlader universitetet

– Rune Vammen Lesner, seniorforsker i VIVE.

aspekterne, som også de ovennævnte undersøgelser har sat fokus på, som fordrende for et arbejdsmiljø med ”potentiel grobund for sexisme.” Det gælder blandt andet korte ansættelseskontrakter, hierarkiske strukturer og kompetitive ansættelsesprocesser.

Ifølge Rune Vammen Lesner er konsekvensen, at det bliver sværere at fastholde kvindelige ph.d.-studerende på universiteterne.

”Det vi kan se, er, at der er en sammenhæng mellem niveauet af sexistiske oplevelser og tendensen til, at man forlader universitetet, og at det er en problemstilling, som især kvinderne oplever,” siger forskeren.

Blandt de kvindelige respondenter i undersøgelsen fremgår arbejdsmiljø således også som en af de primære overvejelser, når det kommer til, om de skal forfølge en karriere på universiteterne, efter de har afleveret deres ph.d.-afhandling.

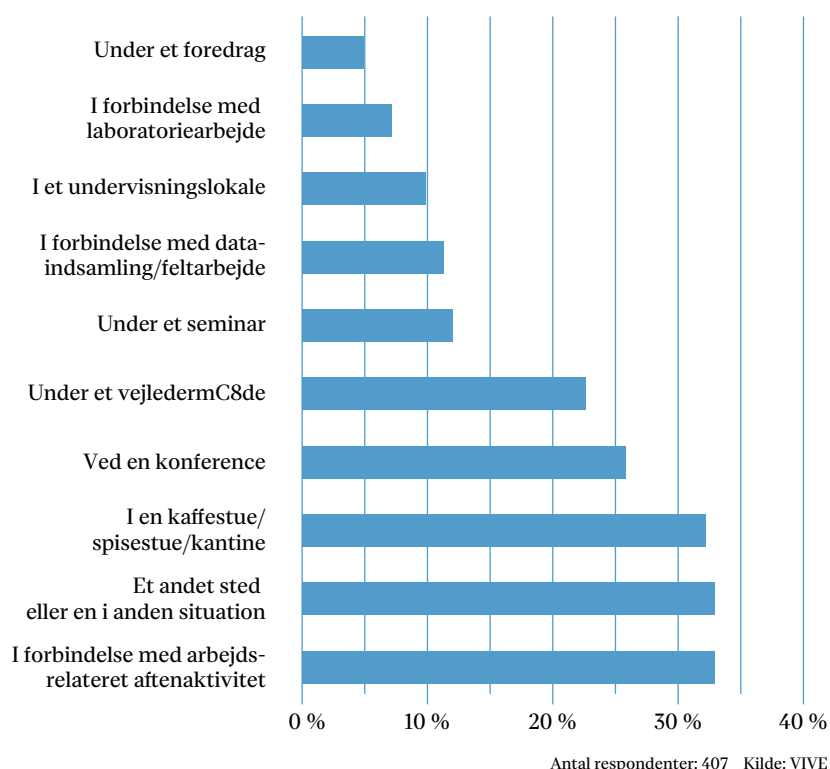
Barsel og forskningstyveri

Med til historien om udfordrende arbejdsmiljøer på landets universiteter hører også barselsorloven, som kan have negativ indflydelse på kvindernes karrieremuligheder – hvilket understøttes af flere sager med eksempler på forskningstyveri de seneste år.

Maria Toft er en af mange kvinder, som har oplevet, at hendes barsel fik indflydelse på hendes akademiske liv. REVY har tidligere beskrevet, hvordan Maria Tofts projektleder forsøgte at blive hovedforfatter på en artikel, der byggede på hendes analyser, mens hun var på barsel.

Efterfølgende blev hun udsat for endnu forsøg på at overbevise hende om at give et uberettiget medforfatterskab i forbindelse med en anden forskningsartikel, og da hun talte sin sag over for institutlederen og andre involverede, mødte hun snarere kritik for at være på barsel end forståelse for, at nogen havde forsøgt at stjæle hendes arbejde.

Fordeling af fysiske rammer for sexistiske hændelser for kvindelige ph.d.-studerende

Maria Toft fik imidlertid medhold i hendes forfatterskabsønsker. Ikke desto mindre har både hendes egen og andres oplevelser åbnet hendes øjne for, hvor udsatte kvinder er under deres barsel.

”Jeg tror til dels, at sexismen handler om de kønsnormer, der er på universiteterne, men herudover er der også bare en stor en, der hedder barselsorlov. Der er ikke lavet en undersøgelse af, hvor mange, som har oplevet at få taget sit arbejde under barslen, men jeg tror, det er et af de tidspunkter, hvor risikoen er størst,” siger Maria Toft.

Sidste år kunne Weekendavisen fortælle, at den brasilianske forsker Anna Xavier, der er

“ Vi har tidligere afholdt en ph.d.-café om konflikthåndtering, som også havde til hensigt at ruste ph.d.-studerende til at tackle forskellige situationer

– Katrine Astrup Jacobsen, forskningsbibliotekar SDU

bosat i Danmark, var blevet frarøvet æren for sin del af arbejdet i fundet af en fjerde hjerne-hinde, mens hun var på barsel.

I Maria Tofts tilfælde drev frustrationen hende til at opgive sin ph.d. og i stedet starte kampagnen #sætforskningenfri, som senere førte til Danmarks første fælles forskerorganisation, Forskerbevægelsen, der forsøger at sætte fokus på de udfordringer, universiteterne kæmper med.

”Det er mange kvinder, der forlader universiteterne, og det skyldes jo blandt andet en giftig forskningskultur nogle steder. Det største problem er måske, at det især er alle de krøllede hjerner med bløde albuer og bløde hjerter, der falder fra. Men det er jo dem, vi har brug for,” siger Maria Toft.

Ph.d.-café på SDU

Op så er vi tilbage ved bibliotekernes rolle. For selvom både mandlige og kvindelige ph.d.-studerendes trivsel har fyldt på dagsordenen det seneste år, er emnet langt fra nyt. Trivsel var således også en af udfordringerne, der motiverede Syddansk Universitetsbibliotek til at søsætte et nyt støttetilbud i form af en ph.d.-café i 2017.

Et af spørgsmålene, de dengang ønskede svar på, var, om biblioteket kunne ”bidrage til at reducere ensomhedsfølelsen og samtidig adressere nogle af de udfordringer, ph.d.-studerende møder, inden for rammerne af bibliotekets kerneydelser.”

Svaret på de spørgsmål er ja, og beviset er, at ph.d.-caféen stadig lever i bedste velgående, siger forskningsbibliotekar Katrine Astrup Jacobsen og fortæller, at caféen tiltrækker omkring 20-30 ph.d.-studerende, når den afholdes, og som regel vil bestå af præsentationer og noget tid til at mingle.

Hun tilskriver blandt andet caféens relevans, at biblioteket har haft et godt samarbejde med PAUSD, de ph.d.-studerendes organisation på SDU. Hun afskriver til gengæld

idéen om, at man kan nå frem til en endegyldig formel for, hvad der fungerer. Det handler tværtimod om hele tiden at have øje for, hvad der rører sig og har relevans for de studerende.

Det gælder også, når det kommer til udfordringer om sexisme. Og hvis bibliotekerne ønsker at gøre en indsats for at støtte de ph.d.-studerende, er der naturligvis måder at gøre det på, konstaterer forskningsbibliotekaren.

”Bibliotekerne kan hjælpe de ph.d.-studerende ved at informere dem om deres rettigheder og muligheder. Vi har tidligere afholdt en ph.d.-café om konflikthåndtering, som også havde til hensigt at ruste ph.d.-studerende til at tackle forskellige situationer.”

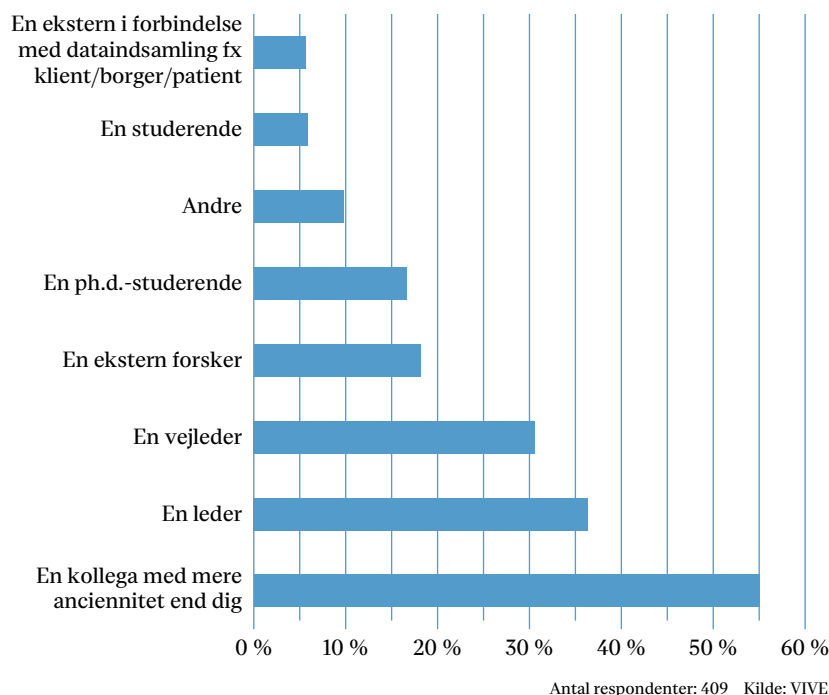
I de syv år ph.d.-caféen har kørt, er trivslen ifølge interne undersøgelser på SDU blevet forbedret. Selvom der ikke er data til at konkludere, at ph.d.-caféen er en af forklaringerne herpå, kan man om ikke andet konstatere, at universitetsbibliotekets støttetilbud er lykkedes med at bevare sin relevans.

I det hele taget tror Katrine Astrup Jacobsen i virkeligheden ikke, at trivslen er blevet dårligere blandt ph.d.-studerende på landsplan, men snarere, at man i dag lytter mere til deres udfordringer. Hun tror, at det samme kan være tilfældet, hvad angår sexismen på universiteterne.

”Tidligere valgte mange nok at ignorere mange ting, fordi det var svært at blive hørt og taget alvorligt. Ph.d.-studerende er udsatte, fordi de er i en midlertidig stilling og har brug for succes for at komme videre i det akademiske liv. Det kan være svært at avancere, hvis man ikke har støtte fra sin vejleder eller andre højere oppe i hierarkiet,” siger hun og fortsætter:

”At der nu er større lydhørhed over for de studerendes bekymringer, er altså et udtryk for en positiv udvikling, som kan gøre det lettere at tale om udfordringerne og adressere problemerne, både dem der knytter sig til trivsel generelt og sexisme specifikt.”

Fordeling af individer der udførte den nedværdigende handling over for kvindelige ph.d.-studerende

Læs mere

Opgør med forskningstyper kræver ny kultur på universiteterne', som er et interview med Maria Toft: <https://rauli.cbs.dk/index.php/revy/article/view/7159/7449>

Derudover evt link til VIVE-rapporten 'Sexisme og karriereforløb på danske universiteter' fra marts 2024: <https://www.vive.dk/media/pure/kx-0837gz/24850672>

Glæde over aftale om basismidler

Der er også andre tiltag på vej, der kan få betydning for de ph.d.-studerende. På de høje akademiske læreanstalter blev der jublet, da uddannelses- og forskningsministeriet i starten af november kunne annoncere en bred politisk aftale, som blandt andet betyder, at en større del af forskningsreserven vil gå til universiteterne som basismidler. Maria Toft, som selv har været med til at presse på for sådan en løsning, fremhæver blandt andet aftalen som noget, der kan gøre en forskel for de ph.d.-studerendes generelle vilkår.

"Pointen er, at det måske ikke er politikere, der er bedst egnede til at bestemme eller forudse, hvad den bedste forskning er, eller hvilke idéer der er de bedste, men at det snarere bør være op til forskningsmiljøerne selv. At man nu har erkendt, at det kan være, at man bør bruge noget af forskningsreserven som basismidler, synes jeg er mega fedt. Det betyder, at man har opfundet en ny knap, og at det faktisk er noget man kan gøre. Det vil man så tage op næste år igen," siger Maria Toft.

Aftalen afsætter omkring 500 millioner mere til universiteterne, og det glæder også Katrine Astrup Jacobsen, som ligeledes mener, at de ekstra midler kan komme de pressede ph.d.-studerende til undsætning.

"I modsætning til eksterne midler kommer det her hele universitetet til gode. Der er mange understøttende funktioner omkring ph.d.-studerende, som ikke dækkes af de eksterne bevillinger, selvom de er af afgørende betydning for fastholdelse og dermed gennemførelse af ph.d.-uddannelsen," siger hun.

Således har basismidlerne skabt et håb om, at 150-års jubilæet for kvindernes adgang til universiteterne også kan blive et år, hvor nogle af de barrierer, som kvinder på de danske universiteter stadig oplever i det akademiske liv, kan blive fjernet.